

ról, a ki őt ismerni akarja, az hatoljon bele költészetének egyéniségébe a maga föltárta dús parkon, e könyvén át. Magasrendű szellemi élvezetben lesz része.

Némi kis tájékoztatót óhajtottunk nyújtani, csak ez lehetett föladatunk.

Bodor Aladár.

A magyar államiság fejlődése és küzdelmei.

Irta Beöthy Ákos. II-r. II. köt. A Pesti Hirlap megjelenésétől az 1817 országgyűlés megnyitáig. Budapest. Athenaeum. 1903. 599. l. Ára 10 kor.

Beöthy Ákos nemzetünk történetét politikai szempontból tette tanulmány tárgyává. Ennek a tanulmányozásnak az eredménye a fenti mű is, mely — mint címe is mutatja — a reform kor politikájának, az átalakulás nevezetes korszakának a méltatása.

A mű két könyvből áll.

Az első könyv a Pesti Hirlap megjelenésétől, 1841-től az 1844 országgyűlés bezárásáig terjed. Az előbbi kötetekben ismételten fejtegette Beöthy azt a küzdelmet, a mely hazánk s Ausztria közt abban a pillanatban elkezdődött, a mikor a két ellennádor, Báthory és Werbőczy hiveikkel együtt két király köré csoportosult s évszázadokon keresztül tartott a nélkül, hogy állandó egyezség jött volna létre a valóságban is. Mert papíron jött létre egyezség a két küzdő fél között: a bécsi, nikolsburgi, linczi békekötések, a pragmatika sanctió s az 1790 országgyűlés, mind ilyen egyezség. Csakhogy becsületesen egyiket sem hajtották végre. Ezért a küzdelem ezekkel a békekötésekkel befejezést nem nyert. Ebben a küzdelemben a nemzet egészen a Pesti Hirlapig azt gondolta és remélte, hogy Magyarország alkotmányos államgépezete összhangzó működésbe hozható Ausztria abszolút rendszerű államgépezetével. Végre is észre kellett vennie a nemzetnek, hogy a két gépezet működésének összhangba hozatala olyan természetű problema, mint a kör négyszögesítése. Ezt a tudatot eredményezte a küzdelem áldatlansága, sikertelensége s folytonosan ébren tartotta Kossuth s a Pesti Hirlaphoz sorakozott politikusok mind. A Pesti Hirlappal Kossuth lesz a nemzet küzdelmének a vezetője, az *öntudatosá vált* actionak lelke. Jóllehet a nemzet tudatára jött annak, hogy az osztrák rendszerrel a magyar alkotmányosság össze nem fér, remélte mégis, hogy a kor megkívánta reformokat békés uton keresztül viheti. Reménye annál alaposabb lehetett, mert az u. n. conservatív párt is kívánta, bár nem a Kossuth, de a Széchenyi modorában. Ámde a kormány a legridegebb negatio álláspontjára helyezkedett s a reformokat csökönnyösen ellenezte. Az 1843-iki országgyűlésen a büntetőtörvénykönyv, a városok ügye, a közös teherviselés gyakorlati keresztülvitele, a földhi-

telintézet felállítása hajótörést szenvedett, míg végre a kormány magatartása a vámpolitikai kérdésben a békés egyezkedés utolsó reményszálait is széttépte. A nemzet sérelmét tartalmazó felíratot a kormány visszaütásítja, a mire az országgyűlés Klauzál indítványára a kormánynak bizalmatlanságot szavaz. A kormány azonban továbbra is a hatalom birtokában marad. Az általános keserűség időszzerűvé teszi a parlamentáris, a felelős kormányzatra való törekvést.

A II. könyv a védegyeleti mozgalom tárgyalásával kezdődik. A vámkérdésben a kormány magatartása következtében a magyar és osztrák rendszer között való küzdelem politikai természetéhez most már teljesen kihegyezetten járult a közgazdasági jelleg is. A nemzet kívánsága mindkét irányban merev esőkönnyösséget talált a kormánynál. A felelős kormány követelésével a kérdés politikai oldalának megoldása volt a cél. A közgazdasági kívánságok teljesítéséhez pedig *tettleg hozzálátott a nemzet — a társadalom útján, a kormány nélkül*, sőt annak ellenére. Az ellentét a végsőig kiélesedett.

A helyzet tarthatatlanságát s a reformok kikerülhetetlen voltát most már a hatalom emberei is elismerték. Mi sem bizonyítja inkább a válság veszedelmét, mint az, hogy Metternich, az osztrák rozoga rendszer e hosszú életű fenntartója, magáévá teszi a nemzet álláspontját s ezt egy emlékiratban fejtegeti. Szerinte a forradalom előcsarnokába jutott az ország. Keressen az uralkodó alkotmányos alapon kivezető útát s ez szerinte: a képviselői rendszer s a felelős parlamentaris kormány. Épen az, a mit a nemzet kívánt. De a hatalom emberei most is a teljes tagadás álláspontjára helyezkedtek. Rövid ideig, mert beállott a gyűlöletes administrator-rendszer. A hatalom kezükben volt s éltek vele. Az administratoroknak a megye nyakába ültetésével törvényszerű szokásjoggá emelték az erőszakot, a botokat, hogy így a megyék szabadelvű utasításait meghamisítsák, elfojtsák. A vármegyék a Deák Ferencz vármegyéje nyomán sorban tiltakoznak az önkény és erőszak ellen. Az ellenzék is most már mint politikai párt szervezkedik, programot ad. Az ellenzéki program megfogalmazója Deák, vezére és zászlótartója Kossuth. Hasztalan igyekszik Széchenyi Kossuthot ellensúlyozni, legyőzni a kormány segítségével. Kossuthal együtt van a nemzet, annak minden rétege.

A várva vár: és éveken keresztül sürgetett reformokat az 1847-iki országgyűlés végre törvénynyé emelte s a királyi szó ápr. 11-én 1848-ban szentesítette.

Ez Beöthy könyvének rövidre fogott tartalma. Ha már most feleletet keresünk arra a felvetett gondolatra, hogy a 48-iki reformok kiegyenlítették-e azt a nagy ellentétet, a mely a két ellenáddal kezdődött hazánk s Ausztria között: azt kell elismernünk,

hogyan nem. Ezeknek a törvényeknek is az a bajuk, a mi a régebbi hasonló egyezkedéseknek: végrehajtásuk, keresztülvitelük nem volt őszinte és pontos. Papíron, szöveg szerint alkotmányunknak s a kornak megfelelőbb törvényeket hozni lehetetlenség. Minthogy azonban nincsenek az egész vonalon teljes mértékben életbe léptetve, a két rendszer között való ellentét nincs eltüntetve. Életbe kell lépniök e törvényeknek, azaz *adjon maga a magyar nemzet folyton-tartó szilárd munkásságával tartalmat a betűnek.*

Ebben az általános keretben beszél Beöthy kitérőleg a kor történetével szorosan érintkező dolgokról — et quibusdam aliis.

Pl. Kossuth hírlapírói működésével kapcsolatban ismerteti a sajtó szerepét és fontosságát. Áttekintő képet nyújt az akkori sajtóviszonyokról Angol-, Francia- és Németországban, a magyar hírlapirodalomról. Fejtegeti a szabadsajtó előnyeit s a cenzurának, mint hatalmi eszköznek a káros voltát. Elmondja a politikai pártok történetét a zsidóknál, görögöknél, rómaiaknál az angoloknál. E történeti fejtegetés után arra az eredményre jut, hogy — mint Solon kívánta — minden állampolgárnak kötelessége valamelyik párthoz tartozni s hogy mindaddig jogosult valamely pártnak a léte, míg céljai egyeznek az állam céljával. Alaposan tájékoztat a nemzetiségi kérdéstről s a horvát particularismus eredetéről s szerepéről. Ismerteti a List-féle védvamos gazdasági rendszert, a mit Kossuth magáévá tett, a fizikokraták és Smith Ádám rendszerét. Nekünk a *védvamos* rendszer a legjobb.

A személyi mozzanatokat illetőleg ebben a kötetben részletesen beigazolja, hogy Széchenyiben nem voltak meg a képességek, hogy a nemzet élére álljon: lelke a Hamleté, folyton inog a hatalom és a nemzeti erő között; programja nincs; eszméit, ha mások viszik a megvalósítás felé, megtagadja; tulságosan realista és utilitárius. Deákról szólva, benne inkább megvoltak a vezéri képességek, de Deák visszavonult. Kossuth lett a vezér: elszántan, következetesen küzdött kezdettől világosan felállított és megfogalmazott céljaiért; idealista volt, mint nemzete, bátor és sókimondó, mint osztálya. Ezért ragaszkodott hozzá s tartott ki mellette nemzete mindvégig s jutott el az ő vezérlete alatt a 48-iki átalakuláshoz. Kimutatja, hogy Csengery, Kemény és Szemere véleménye Kossuthról elfogult, egyoldalú s a tényeknek meg nem felel.

Látni való, hogy Beöthy ebben a kötetben is hű maradt előbbi módszeréhez: az analogiához, hogy nem szorítkozik pusztán a tárgy testéhez, annak lelkét is keresi. De új könyvében is érvényesülő s már e folyóiratban is ismertetett (XVIII. köt. 163. 1. és XX. köt. 30. 1.) régi jelességeit minek emlegetsem? Vízet hordanék a tengerbe.

Inkább kiemelem most már munkája teljes befejeztekor azt az erkölcsi mélységet, a melylyel a múlt és jelen politikáját fejte-